

УДК 336:332.651.895

МІНІМІЗАЦІЯ ВПЛИВУ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Собкова Н. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна,
Чернівці

У статті висвітлено напрями та необхідність мінімізації впливу людського фактора на результативність державного фінансового контролю. Метою статті є – дослідження та визначення ролі людського фактора у системі державного фінансового контролю. Предметом дослідження є вплив людського фактора на результативність контрольних заходів. Проведений теоретичний аналіз концептуальних підходів визначення понять «людський фактор» та «державний фінансовий контроль». Дослідженням доведено, що вплив людського фактора в системі державного фінансового контролю буде мінімальним за рахунок взаємодії системи управління якістю державного фінансового контролю та системи управління аудиторським ризиком. Перспективами наукового дослідження буде визначення моделі управління людським фактором у системі державного фінансового контролю.

Ключові слова: людський фактор, державний фінансовий контроль, оцінка ризиків, управління ризиками, якість контролю.

Собкова Н. Д. Минимизация влияния человеческого фактора в системе государственного финансового контроля / Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Украина, Черновцы

В статье отражены направления и необходимость минимизации влияния человеческого фактора на результативность государственного финансового контроля. Целью статьи является - исследование и определение роли человеческого фактора в системе государственного

финансового контроля. Предметом исследования является влияние человеческого фактора на результативность контрольных мероприятий. Проведенный теоретический анализ концептуальных подходов определения понятий "человеческий фактор" и "государственный финансовый контроль". Исследованием доказано, что влияние человеческого фактора в системе государственного финансового контроля будет минимальным за счет взаимодействия системы управления качеством государственного финансового контроля и системы управления аудиторским риском. Перспективами научного исследования будет определение модели управления человеческим фактором в системе государственного финансового контроля.

Ключевые слова: человеческий фактор, государственный финансовый контроль, оценка рисков, управление рисками, качество контроля.

Sobkova N. D. Minimization of influence of human factor is in the state financial checking system / Yuriy Fedkovych Chernivtsi national university, Ukraine, Chernivtsi

In the article directions and necessity of minimization of influence of human factor are reflected on effectiveness of state financial control. The aim of the article is is research and determination of role of human factor in the state financial checking system. The article of research is influence of human factor on effectiveness of control measures. Conducted theoretical analysis of conceptual approaches of determination of concepts "human factor" and "state financial control". It is well-proven research, that influence of human factor in the state financial checking system will be minimum due to co-operation of control system by quality of state financial control and control system by a public accountant risk. The prospects of scientific research will be determination of case a human factor frame in the system state financial control.

Keywords: human factor, state financial control, estimation of risks, management risks, control quality.

Вступ. Постановка проблеми. Роль державного фінансового контролю в контексті євроінтеграційних процесів визначається не тільки необхідністю усунення прорахунків в управлінні економікою, наявністю недоліків у фінансовій практиці, неефективністю витрачання коштів або розкраданням майна, і особливо державного, а також полягає у превенції фінансових правопорушень. На сучасному етапі розвитку існує необхідність створення досконалої системи фінансового контролю в Україні для забезпечення фінансової дисципліни під час проведення реформування народного господарства. Саме тому розбудова ефективної системи державного фінансового контролю є актуальною в наш час. Водночас ефективність державного фінансового контролю багато в чому залежить від професіоналізму та компетенції працівників, що безпосередньо його здійснюють. Отже, особливого значення та актуальності набувають питання людського фактора в забезпеченні ефективності державного фінансового контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових робіт дозволив зробити висновки, що питання сутності державного фінансового контролю досліджувалось багатьма науковцями, серед яких особливо необхідно виділити: С. О. Булгакова, О. Д. Василика, А. О. Єпіфанова, О. П. Кириленко, О. П. Зварича, В. І. Каленську, О. Т. Колодій, В. І. Стоян, О. О. Чечуліну, В. М. Федосова та ін. А дослідженням особливостей впливу людського фактора займаються такі вчені, як: Н. Д. Абсава, Ю. П. Битяк, Н. В. Загуменна, Т. І. Заславська, А. І. Ільїн, Т. М. Кір'ян, І. М. Новак, Л. В. Пашко, В. В. Цветков, С. М. Серьогін та багато інших.

Незважаючи на те, що на сьогоднішній день в Україні існує достатньо розвинута система державного фінансового контролю, учасники фінансових відносин нерідко припускаються порушень, які негативно впливають на стан державних фінансів. Серед таких порушень можна виокремити

нецільове та/або неефективне використання бюджетних коштів, ухилення (свідоме і несвідоме) від виконання податкових зобов'язань, неподання (або несвоєчасне подання, або неправильне складання) фінансової звітності, знищення документації, постійне зростання економічних правопорушень та прогресивну динаміку фактів корупції серед працівників контролюючих органів тощо. Дані порушення свідчать про те, що незважаючи на глибокі дослідження окресленої проблеми з боку науковців, вона на сьогодні залишається далекою від остаточного розв'язання.

Формулювання цілей статті. Основне завдання полягає в дослідженні впливу людського фактора, його мінімізацію в системі державного фінансового контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж перейти до безпосереднього дослідження мінімізації впливу людського фактора в системі державного фінансового контролю та забезпеченні підвищення його ефективності, доцільно уточнити авторське бачення ключових понять у даному аспекті, а саме: людський фактор, система державного фінансового контролю та людський фактор у системі державного фінансового контролю; дослідити вплив, поєднання та взаємодію вищезгаданих термінів.

Термін «фактор» (від лат. factor – рушійний) у наукових дослідженнях використовується у значенні причини, рушійної сили будь-якого процесу або явища, що визначає його характер або одну з його характерних рис [7, С.68]. Поняття «людський фактор» входить у науковий вжиток багатьох наук: філософії, соціології, психології, педагогіки, медицини, науки управління тощо. І хоча поняття «людський фактор» виступає міждисциплінарним поняттям, проте досі не існує одностайності у його тлумаченні.

Людський фактор розглядають як: специфічну категорію певного способу виробництва, а саме такого суспільства, в якому людина розглядається не лише як головна продуктивна сила, як передумова і

активний елемент виробництва, а як одночасно початковий та кінцевий пункти всього суспільного руху, як його активний початок і кінцевий результат, як головний засіб і дійсна мета суспільного виробництва [1, с.44-45]; цілісну систему соціальної діяльності, направленої на зміну, розвиток і вдосконалення суспільства та умов життєдіяльності самої людини [9, с.11]; соціальний феномен і як «систему взаємодіючих, що займають різне положення класів, шарів і груп, діяльність і взаємодія яких забезпечує прогресивний розвиток суспільства» [8, с.35]; комплекс психофізіологічних особливостей людини та її соціальних ролей, що визначають функціонування людини як суб'єкта діяльності в системі соціальних, економічних, виробничих, науково-технічних, організаційно-управлінських та інших стосунків [7, с. 69]

Таким чином, функціонування людського фактору проявлялося, перш за все, крізь призму діяльності людини, а активізація людського фактору означала, по суті, активізацію діяльності людей – виробничої, соціальної, політичної, економічної, ідеологічної тощо.

Отже, людський фактор варто розглядати як прояв всієї сукупності особистісних якостей людини, які впливають на її трудову активність. Дане поняття вказує на вирішальну роль людини в процесі організації, виробництва і контролю. Виходячи з цього, діяльність людини має бути направлена не лише на перебудову суспільства, але і на постійне самовдосконалення. Тому у зміст поняття «людський фактор» також мають бути включені категорії культури, мистецтва, цивілізованості, прагнення до досконалості. Адже за умов соціальних трансформацій людство постає як єдине ціле, кожний елемент якого відіграє важливу роль та впливає на весь комплекс взаємодій у суспільстві.

Якщо ж перейти безпосередньо до розгляду людського фактора в системі державного фінансового контролю, то необхідно, перш за все, розглянути поняття державного фінансового контролю.

Аналізуючи погляди науковців, викладених в економічній і спеціальній юридичній літературі, дозволяє зробити висновок, що існує кілька точок зору на поняття державного фінансового контролю: окремий вид діяльності органів державного управління [6, с. 102]; контрольні функції органів державного управління [13, с. 12]; сфера діяльності спеціально уповноважених органів держави [3]; діяльність держави. Але, наведені погляди, на нашу думку, неповною мірою відбивають сутність державного фінансового контролю. Слід зазначити, що: по-перше, навряд чи правомірно зводити сутність державного фінансового контролю до об'єктивно зумовленої діяльності людини; по-друге, стосовно державного фінансового контролю слід вести мову про контроль не лише формування, відтворення і використання національного надбання, а й про його розподіл; по-третє, тлумачення цього терміна лише як одного з етапів бюджетного процесу істотно звужує уявлення про його сутність, оскільки державний фінансовий контроль передбачає контроль за виконанням державного бюджету і бюджетів державних позабюджетних фондів, організацією грошового обігу, використанням кредитних ресурсів, станом внутрішнього і зовнішнього державного боргу, державною власністю як джерела доходів, державних резервів, наданням фінансових і податкових пільг і преференцій. Також переважна більшість науковців обмежують суб'єкти державного фінансового контролю лише державними органами, що є неправильним [2].

Таким чином, на основі виділених наукових підходів щодо трактування категорійного апарату поняття «державний фінансовий контроль» на рис. 1. відобразимо структурно-ієрархічний підхід до його трактування.

Для державного фінансового контролю притаманними є певні особливості, зокрема:

- спрямування на раціональне, оптимальне та зважене формування та використання фінансових ресурсів держави;

- забезпечення законності раціональності та ефективності використання державних фінансових ресурсів та відповідних нормативних приписів;
- реалізація функцій органів контролю в рамках їх компетенції;
- визначення резервів та напрямків удосконалення ефективності діяльності суб'єктів контролю;
- виявлення, усунення, профілактика та запобігання виникнення порушень та зловживань у майбутньому.

Отже, узагальнюючи погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, під державним фінансовим контролем, на нашу думку, слід розуміти діяльність, що здійснюється суб'єктами контролю (органами державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадянами України), для забезпечення законності, ефективності, фінансової дисципліни і доцільності при мобілізації, розподілі та використанні фінансових ресурсів держави як на макро-, так і на макрорівнях з метою виявлення, усунення, профілактики та запобігання виникнення порушень та зловживань у майбутньому.

Таким чином, поєднавши поняття «людський фактор» та «державний фінансовий контроль» можна зазначити що людський фактор у державному фінансовому контролі – це сукупність основних якостей працівників (суб'єктів) у сфері державного фінансового контролю, сформованих під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників у процесі діяльності, спрямованої на забезпечення належного управління державними фінансами. Людський фактор у державному фінансовому контролі має власні складові, які його утворюють та забезпечують його якість. До таких складових, на думку науковців, доцільно віднести: психологічні якості, ціннісні орієнтири, компетентність, здатність виконувати власні обов'язки. Такі складові є всеохоплюючими та лише при їх поєднанні й досягненні бажаного рівня кожної зі складових може бути забезпечена ефективність державного фінансового контролю цілком [4, с.10].

Рис. 1. Структурно-ієрархічний підхід до трактування категорійного апарату термінів «контроль», «фінансовий контроль», «державний фінансовий контроль» (складено автором)

У системі розвитку людського фактора в державному фінансовому контролі мають реалізовуватися багато практичних завдань, а саме: оцінка здібностей і можливостей уповноважених працівників; їхня атестація; просування у службовій діяльності; розвиток здібностей службовців до освіти, праці та готовність на практиці до розкриття свого потенціалу; використання державних службовців на посадах, що відповідають рівню

їхньої кваліфікації; створення системи стимулювання праці; планування службової кар'єри та ін. Зазначене можна узагальнити як напрями розвитку людського фактора в державному фінансовому контролі. Отже, необхідно змінити підхід до оцінки якостей працівника у сфері державного внутрішнього фінансового контролю в нових умовах. У ньому мають поєднуватися законослухняність, дисциплінованість, відповідальність з активністю та ініціативою. Він має діяти самостійно, творчо, проявляти наполегливість та виправданий ризик.

Людський фактор багато в чому визначає результативність державного фінансового контролю. Ефективність використання кадрів залежить від якості відбору і наймання персоналу, інтенсивності навчання і розвитку співробітників, відпрацьованості механізму мотивації.

Мінімізація впливу людського фактора в системі державного фінансового контролю місцевих бюджетів, на нашу думку, буде ефективною та результативною за рахунок взаємодії і впровадження системи управління якістю державного фінансового контролю та системи управління ризиками контролю, а саме – аудиторським ризиком.

Необхідність впровадження системи управління якістю державного фінансового контролю обумовлена: відсутністю єдиних для всіх контролюючих органів стандартів і процедур діяльності; низькою якістю значної кількості контрольних заходів, що потребують доопрацювання; потребою у здійсненні додаткових заходів щодо запобігання проявам корупції серед посадових осіб, уповноважених на виконання функцій контролерів.

Як показали дослідження, відсутність належної уваги до проблеми якості фінансового контролю обумовлено наявністю низки як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників. До об'єктивних, перш за все, слід віднести той факт, що у вітчизняній науковій літературі практично відсутні публікації з

цієї теми і, відповідно, будь-які розробки з питань формування системи управління якістю державного фінансового контролю.

В стандартах з аудиту державних фінансів INTOSAI наголошується, що робота аудиторів на кожному рівні і стадії перевірки повинна проводитися під належним наглядом упродовж всього періоду, а зафіксовані в робочих документах результати мають перевірятися керівником групи аудиторів. «Нагляд необхідний для виконання завдань перевірки і забезпечення її відповідної якості. Ось чому належний нагляд і контроль необхідні в усіх випадках незалежно від професійного рівня ревізорів» [15].

Розробка і впровадження системи управління якістю контрольних заходів на основі рекомендацій INTOSAI, кращої світової практики і накопиченого досвіду, передбачає:

- здійснення контролю якості шляхом проведення вибіркового постконтрольного огляду незалежними аудиторами з оцінкою значущості і корисності матеріалів контролю, масштабності виконання запланованих завдань контролю, об'єктивності й точності виявлених фактів під час контролю, надійності та ретельності висновків і рекомендацій, своєчасності підготовки, ясності й конструктивності складених звітів за підсумками контролю;

- підвищення якості фінансового контролю шляхом забезпечення зростання ефективності та результативності контрольних заходів, а також їхнього позитивного впливу на сфери й об'єкти контролю, постійного вдосконалення самої системи управління якістю контрольних заходів;

- забезпечення відповідності структури й організації діяльності контрольного органу визначеним стратегічним цілям і завданням шляхом проведення функціонального аналізу за ділянками роботи і структурними підрозділами, розробки планів заходів для кожного структурного підрозділу із зазначенням необхідних результатів, а також постійного впровадження нових технологій у робочі процеси тощо;

- проведення ефективної кадрової політики шляхом ретельного підбору персоналу, підвищення його кваліфікації, відповідальності кожного працівника за результати контролю;

- впровадження системи постійної оцінки ефективності діяльності, що передбачає розробку кількісних і якісних показників роботи кожного структурного підрозділу, методик оцінки на всіх рівнях діяльності впливу трудової активності кожного працівника на досягнення стратегічної мети, постійне підвищення ефективності системи внутрішнього контролю;

- впровадження ефективної системи мотивацій та заохочень працівників, що базується на застосуванні прозорих і справедливих методів стимулювання.

Відповідно, поряд з якістю здійснення державного фінансового контролю важливим є мінімізація ризиків, що виникають під час здійснення контрольних заходів. Тому аудитор повинен чітко оцінити такий аудиторський ризик, усвідомити його сутність і складові частини, визначити його максимально допустимий рівень. Це дуже важлива проблема, оскільки від її розв'язання в значній мірі залежить якість і результативність державного фінансового контролю.

До індикаторів (сигналів) небезпеки можна віднести випадки приховування компрометуючої інформації, ненадання документації, що вимагається, знищення документів. На думку американського вченого Дональда Г. Фулвайдера [10], це може свідчити про можливе шахрайство, яке поділяється на шість категорій: крадіжки, розтрата, фіктивні операції, незаконні винагороди, хабарництво та конфлікти інтересів. Звичайно, кожна з перелічених категорій впливає на загальну ефективність витрачання державних ресурсів. Тому перевірка має проводитися хоч і вибірково, але ретельно.

Досліджуючи зарубіжний досвід, в багатьох країнах зміст програми державного аудиту ефективності значною мірою визначається попередніми

оцінками ризику. Зокрема, для оцінювання ступеня ризику, з яким зустрічаються державні аудитори Канади при здійсненні перевірок у державному секторі економіки, використовується методика, за якої високий рівень ризику зумовлений насамперед тим, наскільки суттєвим є очікувані відхилення від цілей, норм, стандартів. Другим показником, який також впливає на ризик, є можлива частота появи відхилення (порушення).

Отже, враховуючи зарубіжний досвід, зрозуміло, що й в Україні назріла необхідність зміни ідеології здійснення державного фінансового контролю, яка має спрямовуватись не на фіксацію порушень, а на їх попередження і недопущення – тобто до мінімізації ризиків. Відповідно до цього необхідно правильно і ефективно управляти ризиками, які виникають в процесі здійснення державного фінансового контролю.

Основними етапами процесу управління ризиком, на думку О. Шанкіна, є аналіз ризику (його виявлення та оцінка); вибір методів впливу на ризик при зіставленні їх ефективності; прийняття рішення, вплив на ризик (зменшення, збереження, передача) та контроль результатів [14, с. 54].

Американський Інститут управління проектами (PMI), що розробляє і публікує стандарти у сфері управління проектами, регламентував шість процедур управління ризиками:

- планування управління ризиками – вибір підходів і планування діяльності з управління ризиками;
- ідентифікація ризиків – визначення ризиків, що можуть вплинути на проект, і документування їх характеристик;
- якісна оцінка ризиків – якісний аналіз ризиків і умов їх виникнення з метою визначення їх впливу на успіх проекту;
- кількісна оцінка – кількісний аналіз ймовірності виникнення і впливу наслідків ризиків на проект;

- планування реагування на ризики – визначення процедур і методів послаблення негативних наслідків ризикових подій і використання можливих переваг;

- моніторинг і контроль ризиків – моніторинг, визначення ризиків, що залишаються, виконання плану управління ризиками й оцінка ефективних дій з мінімізації ризиків. Усі ці процедури взаємодіють між собою [12].

Крім того, досліджуючи чи встановлені й дотримуються процедури ідентифікації ризиків, необхідно вивчити й оцінити: яким чином здійснюється оцінка впливу виявлених ризиків на діяльність органів виконавчої влади, чи встановлені процедури перегляду оцінки такого впливу; яким чином здійснюється оцінка ймовірності виникнення таких ризиків, як перетворюється і корегується раніше здійснена оцінка; чи існують процедури прийняття рішень про способи реагування на ризики і як дотримуються такі процедури. Процедурам оцінки можна дати високу, середню та низьку оцінку. Висока оцінка означає, що встановлені та дотримуються в усіх аспектах і на регулярній основі процедури ідентифікації та оцінки ризиків, які виникають у процесі здійснення державного фінансового контролю. При середній оцінці процедури ідентифікації та оцінки ризиків у цілому встановлені і дотримуються, але не в усіх аспектах або не на регулярній основі. Низька оцінка означає, що процедури ідентифікації та оцінки ризиків не встановлені та не використовуються, потрібно прийняти відповідні управлінські рішення.

Заходи з управління ризиками можна розділити на чотири категорії:

- 1) передача ризику – може здійснюватись шляхом страхування ризику:
- 2) прийняття ризику – таке рішення приймається у випадку, якщо можливості вплинути на ризик іншими заходами обмежені, або якщо витрати на здійснення управлінських дій перевищують потенційні втрати від впливу ризику;

•3) зменшення ризику – передбачає активний вплив на ризик; механізми впливу на ризик є складовою внутрішньої контрольної діяльності;

•4) зупинення діяльності – відповідно, зупинення впливу ризику [5, с.128].

Розробка моделі управління ризиками має на меті виявлення можливих економічних і фінансових ризиків; зменшення фінансових збитків, що пов'язані з економічними ризиками. Головне в оцінці ризику полягає у визначенні зон і показників допустимого та критичного ризику. Слід зазначити, що управління ризиками – це систематична робота з розробки та практичної реалізації заходів із попередження та мінімізації ризиків, оцінки ефективності їх застосування.

До основних завдань системи управління ризиками можна віднести:

- створення єдиного інформаційного простору що забезпечує функціонування системи управління ризиками;
- розробку методик із виявлення ризиків;
- визначення потенціальних і фіксування виявлених ризиків;
- виявлення причин і умов, що сприяють фінансовим правопорушенням;
- оцінку можливого збитку у випадку виникнення потенційних ризиків і збитку при виявлених ризиках;
- визначення можливостей попередження або мінімізації ризиків, а також визначення необхідних ресурсів і розробку пропозицій з їх оптимального розподілу;
- розробку і застосування методик оцінки ефективності застосованих заходів;
- розробку і практичну реалізацію заходів із попередження або мінімізації ризиків;

- контроль за практичною реалізацією заходів із попередження або мінімізації ризиків;
- оцінку ефективності застосованих заходів із управління ризиками і відповідне корегування управлінських рішень;
- накопичення і аналіз інформації про результати застосування окремих форм контролю або їх сукупності, а також про причини й умови, що сприяють фінансовим порушенням [11].

Таким чином, система управління ризиками має забезпечити організацію ефективного державного фінансового контролю на основі принципу вибірковості, що дозволить контролюючим органам зосередити увагу на найбільш важливих і пріоритетних напрямках роботи і, відповідно, сприятиме ефективному використанню ресурсів, а також виявленню і прогнозуванню порушень фінансового законодавства.

Для ефективної оцінки ризиків органами державного фінансового контролю необхідно: по-перше, створити відповідну правову базу, розробити стандарти визначення ризиків та правила їх оцінки; по-друге, запровадити планування контрольних заходів за принципом оцінки ризиків діяльності об'єктів контролю (а це, у свою чергу, потребує розробки методології управління ризиками); по-третє, сформувати інформаційний каталог ризикових фінансово-господарських операцій; по-четверте, визначити перелік ризикових операцій, які слід взяти до уваги при складанні програми аудиту.

Висновок. Таким чином, сучасні процеси розвитку суспільства характеризуються посиленням ролі людського фактора, який визначає специфіку, динаміку і темпи розвитку суспільства, особливо в кризові періоди, на етапах якісних перетворень суспільних структур. Для мінімізації людського фактора у процесі здійснення державного фінансового контролю необхідне ефективне управління та оцінка ризиків, а саме: висока професійна компетентність персоналу; наявність етичних принципів;

раціональний розподіл повноважень і відповідальності; належний контроль з боку керівництва; застосування заходів попередження та моніторингу порушень.

Література:

1. Абсава Н. Д. Куда девался человеческий фактор?! / Абсава Н. Д. // *Человек постсоветского пространства : сборник материалов конференции. Вып. 3 / под ред. В. В. Парцвания. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2005. – С. 42–47.*
2. Алісов Є. О. *Фінансове право: підручник / Є. О. Алісов, Л. К. Воронова, С. Т. Кадькаленко, М. П. Кучерявенко, П. С. Пацюрківський та інші. – Х.:Консум, 1999. – 496 с.*
3. Борисов В. І. *Сутність державного внутрішнього фінансового контролю в Україні / В. Борисов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://www.rusnauka.com/ONG/Pravo/2_borisov.doc.htm.*
4. Дікань Л. В. *Людський фактор в забезпеченні ефективності державного внутрішнього фінансового контролю [Текст] / Л. В. Дікань, Є. В. Дейнеко // Економіка розвитку, 2011. - № 3(59). – С. 10-13.*
5. Дмитренко Г. *Оцінювання ризиків у системі державного внутрішнього фінансового контролю / Г. Дмитренко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2010. - № 2. - С. 127-135.*
6. Дробозина Л. А. *Финансы: Учебник для вузов / Под ред. проф. Л. А. Дробозиной / М. ЮНИТИ, 2001. – 527 с.*
7. Загуменна Н. В. *Людський фактор та специфіка його активізації у соціально-філософських дослідженнях / Н. В. Загуменна // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2010. – № 16. – С. 68–72.*

8. Заславская Т. И. Социетальная трансформация российского общества. Деятельностно- структурная концепция / Т. И. Заславская. – М. : Дело, 2002. – 567 с.
9. Ильин А. И. Личный фактор общественного производства и проблемы его активизации / А. И. Ильин. – Л. : Издательство ЛГУ, 1991. – 186 с.
10. Любенко А. М. За критерієм ефективності, або Про перспективи проведення державного фінансового аудиту в Україні [Електронний ресурс] / А. М. Любенко // Фінансовий контроль, 2008. - № 1. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/48301>
11. Микитюк І. Оцінка ризиків у системі внутрішнього фінансового контролю / І. Микитюк // Вісник КНТЕУ, 2011. - № 3. - С. 42-50.
12. Процедура управления рисками проекта / Общій стандарт управления проектами: ОСУП-38-Риски [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.pmdoc.ru/docinfo.htm?doc_id=14.
13. Феценко Л. Функціональна структура системи державного фінансового контролю в Україні /Л. Феценко// Банківська справа. - 2001. - №1. - С. 12
14. Шанкин А. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. Шанкин, 2008. - М. : Изд-во "Дашков и К". - 544 с.
15. INTOSAI Guidance for Good Governance (INTOSAI GOV) [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://www.issai.org/intosai-guidance-for-good-governance-\(intosai-gov\)](http://www.issai.org/intosai-guidance-for-good-governance-(intosai-gov))

References:

1. Absava N. D. Where did human factor go?! / Absava N. D. // Man of post-soviet space: collection of materials of conference. Вып. 3 / under ред. V. V. Partsvaniya. - SPb: Saint Petersburg of philosophical society, 2005. - С. 42-47.
2. Alisov E. O. Financial right: textbook / of E. O. Alisov, L. K. Voronova, S. T. Kadkalenko, M. P. Kucheryavenko, P. S. Patsyurkivskiy et al. - H. of:Konsum, 1999. - 496 p.

3. *Borisov V. I. Is Essence of state internal financial control in Ukraine / of V. I. Borisov - [Electronic resource]. it is access Mode: http://www.rusnayka.com/ONG/Pravo/2_borisov.doc.htm.*
4. *Dikan L. V. The Human factor in providing of efficiency of state internal financial control [Text] / L. V. Dikan, E. V. Deyneko // Economy of development, 2011. - № 3 (59). - С. 10-13.*
5. *Dmitrenko G. Evaluation of risks in the state internal financial checking / of G. Dmitrenko // system Announcer of the National academy of state administration at President of Ukraine. - 2010. - № 2.*
6. *Drobozina L. A. Finances: Textbook for institutions / of higher learning Under ped. of prof. L. A. Drobozina / M. UNITI, 2001. - 527 p.*
7. *Zagumenna N. V. The Human factor and specific of his activation in socialphilosophical researches / of N. V. Zagumenna // Almanac. Philosophical problems of humanity/pls. - 2010. - № 16. - С. 68-72.*
8. *Zaslavskaya T. I. The transformation of Russian society. Деятельностно-structural conception / of T. I. Zaslavskaya. - M. : Business, 2002. - 567 p.*
9. *Ilin A. I. The Personal factor of public production and problem of his activation / A. I. Ilin. - L.: publishing House LGU, 1991. - 186 p.*
10. *Lyubenko A.M. On the criterion of efficiency, or About the prospects of realization of state financial audit in Ukraine resource] / A.M. Lyubenko // Financial control, 2008. - №1. it is access Mode: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/48301>*
11. *Mikityuk I. Estimation of risks in the internal financial checking / of I. Mikityuk // system Announcer KNTEU, 2011. - № 3. - С. 42-50.*
12. *Management procedure risks of project / the General standard of management by projects: OSUP-38- risks [Electronic resource] it is access Mode: <http://www.pmdoc.ru/docinfo.htm?doc id=14>.*
13. *Feshchenko L. the Functional structure of the state financial checking system in Ukraine /of L. Feshchenko // banking. - 2001. - №1. - С. 12*

14. *Shankyn A. Ekonomycheskiye y fynansovye ryzy. Otsenka, upravlenye, portfel ynvestytsyi / A. Shankyn, 2008. - M.: Yzd-vo "Dashkov y K". - 544 s.*
15. *INTOSAI Guidance for Good Governance (INTOSAI GOV) [Електронний ресурс] it is access Mode: [http://www.issai.org/intosai-guidance- for - good - governance - \(intosai - gov\)](http://www.issai.org/intosai-guidance-for-good-governance-(intosai-gov))*